

PAUL LÉAUTAUD
BRIEVEN
AAN MIJN MOEDER

VERTAALD EN VAN EEN WOORD VOORAF
EN EEN NASCHRIFT VOORZIEN
DOOR MELS DE JONG

UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS
AMSTERDAM · ANTWERPEN

Gepubliceerd met steun van het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken, het Institut Français des Pays-Bas/Maison Descartes en de BNP-Paribas.

Copyright © 1956, 1984 Éditions Mercure de France
Copyright Nederlandse vertaling © 2009 Mels de Jong/
BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Copyright voorwoord en naschrift © 2009 Mels de Jong
Oorspronkelijke titel: *Lettres à ma mère*
Oorspronkelijke uitgave: Éditions Mercure de France, Parijs

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslagontwerp: Nico Richter
Omslagfoto: © Mercure de France, Parijs

ISBN 978 90 295 6760 2 / NUR 321

www.arbeiderspers.nl
www.privedomein.info

WOORD VOORAF

Paul Léautaud werd in 1872 geboren als onverwacht bijproduct uit de liefdesrelatie tussen Firmin Léautaud, zijn vader, een beruchte vrouwenjager, en zijn moeder, de aankomende actrice Jeanne Forestier. Zij was als minnares van Firmin de opvolgster van Fanny Forestier, haar oudere zus, bij wie Firmin ook – zeven jaar eerder – een kind had verwekt. Dit was een dochter, Hélène, die al op twaalfjarige leeftijd is overleden. Dat Paul allerminst gewenst was, moge blijken uit het feit dat zijn moeder zowel hem als zijn vader al na drie dagen verliet om zich, naar men mag aannemen, bij haar reizende toneelgezelschap te voegen.

Zijn vader zorgde voor een min, en later voor een kindermeid, Marie Pezé, die gedurende Pauls kinderjaren als een ware moeder voor hem heeft gezorgd. Zijn echte moeder zag hij in die jaren sporadisch, enkel als zij voor haar werk in Parijs was. En ook dan kwam zij meer om haar gewezen minnaar te bezoeken dan om zich te bekommeren om haar zoontje. Men kan zich voorstellen dat de kleine Paul dus weinig ophad met deze ‘vreemde’ vrouw, die zich weliswaar uitgaf voor zijn moeder maar die alle warme genegenheid die hij van Marie Pezé ontving, ontbeerde.

In deze situatie komt verandering als Paul zijn moeder op negenjarige leeftijd opzoekt in haar hotelkamer, en haar in half ontklede toestand nog in bed aantreft. Zij is dan allerbeminlijkst, vraagt hem bij haar te komen, en overlaadt hem met liefkozingen en kusjes alsof zij alle afstandelijkheid van de afgelopen negen jaren op dit gebied in één keer wil goedmaken. Het maakt een verpletterende indruk op Paul, die met zijn ontwakende seksualiteit plotseling ziet hoe mooi zij is, en hoe verleidelijk en lief zij kan zijn. Als hij in de komende jaren aan haar denkt, is het dan ook altijd aan dit moment in de hotelkamer.

Zien doet hij haar voorlopig niet meer. Pas na twintig jaar ontmoet hij haar bij toeval weer. Zijn tante Fanny, met wie Paul altijd een heel goede band heeft gehad, ligt op sterven in het huis van haar moeder in Calais, en deze laatste vraagt Paul om tijdens de laatste dagen van Fanny aanwezig te willen zijn. Hij gaat, en ontmoet er tevens zijn moeder, die hem aanvankelijk niet herkent, maar met wie hij daarna een paar ‘intieme’ dagen beleeft. Zij is getrouwd met een arts uit Genève, en heeft twee kinderen. In de vertrouwelijkheid van het moment beloven zij elkaar niet meer uit het oog te verliezen en via brieven contact te blijven houden.

Deze briefwisseling vormt de inhoud van dit boek. Aan het einde van deze correspondentie, die een rampzalig verloop kent, staat Paul letterlijk met lege handen. Maar er is toch ook winst, want toen hij naar Calais ging was hij bezig een boek te schrijven over zijn jeugd. De uitnodiging kwam op een moment dat hij op een dood punt zat, maar de ontmoeting met zijn moeder, en wat daarop volgde, voorzag hem van voldoende materiaal om het boek te kunnen voltooien. Het werd *Le petit ami*, dat nog steeds, naast *In memoriam*, over de dood van zijn vader, beschouwd wordt als zijn beste werk.

Behalve deze autobiografische geschriften heeft Léautaud sinds 1893 een literair dagboek bijgehouden, en hij heeft dit volgehouden tot zijn dood in 1956. De negentien delen waaruit het bestaat vormen een bron van voortdurend leesgenot, want door zijn directe, levendige en vaak aforistische stijl verveelt hij nooit, maar weet hij zijn lezers altijd alert te houden en op te monteren. Voor mij is Léautaud het beste antidepressivum dat ik ken. In dit opzicht lijkt hij op Stendhal, de schrijver die zijn grote voorbeeld was en die hij boven alle andere schrijvers bewonderde.

Een gunstige omstandigheid voor zijn dagboek is geweest dat hij in januari 1908 als redactiesecretaris in dienst trad bij de vooraanstaande literaire uitgeverij Mercure de France.

Daardoor leerde hij veel schrijvers kennen, die kwamen om uitgever Vallette te spreken en van de gelegenheid gebruikmaakten om even bij Léautaud langs te wippen om een praatje te maken. Hij stond bekend om zijn rake opmerkingen waarbij hij nooit een blad voor de mond nam, wat er ook toe bijdroeg dat hij een boeiende gesprekspartner was. Zo bleef hij op de hoogte van wat zich in het literaire wereldje afspeelde en hoorde hij de laatste roddels. En alles wat hij hoorde en meemaakte, werd 's avonds trouwhartig opgetekend in zijn dagboek. Als chroniqueur van het Franse literaire leven van de eerste helft van de vorige eeuw was hij daarom ongeëvenaard.

Vallette nodigde hem uit om een eigen toneelrubriek te verzorgen in de *Mercure de France*, het tijdschrift van de uitgeverij, en daar heeft hij zich op onnavolgbare wijze van gekweten. Het toneelstuk dat hij had gezien, vormde nooit meer dan een uitgangspunt voor waar hij het werkelijk over wilde hebben, en de twee delen *Théâtre*, waarin deze stukken zijn gebundeld, beschouw ik als een hoogtepunt in zijn oeuvre. Daarin leren we hem op zijn scherpste en meest geestige wijze kennen. Zijn favoriete toneelpersonage is trouwens Alceste, de mensenhater uit Molières gelijknamige toneelstuk. Léautaud heeft eens gezegd dat zijn biografie niet meer geschreven hoefde te worden, want dat had Molière al gedaan.

In Nederland is Léautaud in de jaren dertig vooral gepropageerd door de mensen van Forum, die in hem, in het 'vorm-of-ventdebat' dat toen speelde, bij uitstek een vertegenwoordiger van 'de vent' zagen. Na de oorlog heeft Martin Ros hier nog een schepje bovenop gedaan door via een aantal vertalingen van het werk, waaronder ook de particuliere dagboeken over zijn vriendinnen, in de serie Privé-domein van De Arbeiderspers een ware Léautaud-gemeente in het leven te roepen.

Léautaud mag zichzelf dan beschouwd hebben als een mensenhater, maar daartegenover staat zijn grote liefde voor dieren. Hij is zijn leven lang omgeven geweest door tientallen honden en katten, en zelfs door een apin. Vooral de zwerfdieren die hij op straat vond, konden altijd rekenen op een gastvrij onthaal in de tuin van zijn woning in Fontenay-aux-Roses. Dit heeft de societypater Mugnier er eens toe gebracht hem een zekere toegang tot het paradijs in het vooruitzicht te stellen, toen hij zei: 'Op de dag van het laatste oordeel zullen zoveel honden en katten een goed woordje voor hem doen dat alle deuren voor hem open zullen gaan.'

Mels de Jong

VOORWOORD

Men zal in deze brieven heel wat kinderachtigheden van mijn kant aantreffen. Dat is omdat ik me zozeer kind voelde toen ik haar had teruggevonden, dat schepseltje aan wie ze zijn gericht! Ik zou er trouwens wat voor overhebben om ze nog eens te kunnen schrijven. Wat is het leven snel voorbijgegaan sinds die tijd! Ik was gelukkig, ik had althans de illusie van een zeker geluk. Het was een uniek moment in mijn leven, en zelfs de herinnering die ik ervan heb lijkt op geen enkele van mijn andere emoties, of ze nu betrekking hebben op de liefde of op literair succes.

17 november 1907

P. L.

INLEIDING

*U kunt niet weten wat het betekent om
helemaal alleen te zijn opgegroeid, om
nooit een moeder gehad te hebben –
je houdt er voor altijd iets hards en
onhandigs aan over.*

Het is Paul Léautaud geweest die als eerste vrijmoedig over de liefde heeft geschreven die een zoon voor zijn moeder kan voelen. Deze studie beslaat de laatste hoofdstukken van *Le petit ami*. Dat leverde bij de verschijning ervan een mooi schandaal op. Er bestaat niettemin in geen enkele literatuur ook maar één beschrijving of analyse van dit troebele gevoel die net zo subtiel, waarachtig en naïef is. Er is geen sprake geweest van incest. Er werd alleen vals gespeeld, en de briefwisseling die we nu publiceren maakt duidelijk wat niet enkel de kindertijd, maar het hele leven kan zijn van een in de steek gelaten kind.

De moeder is degene die het kind bij zijn geboorte tot zich neemt, over hem waakt, hem beschermt, verzorgt en voedt. Die tegen hem moppert en hem liefkoost, en er voor hem is als hij naar haar toe wil komen, zowel in vreugde als in verdriet. Zij is zijn steun en toeverlaat. En als het eens gebeurt dat een kind dat van een vreemde vrouw de zorg heeft gekregen die zijn eigen moeder hem had moeten geven, zijn moeder later ontmoet als hij een man is geworden, dan is zij voor hem nog slechts een vrouw als alle andere. En als hij dan verliefd op haar wordt, is dat dan zijn schuld? Dit is wat er met Paul Léautaud gebeurde. Zijn moeder in de eigenlijke betekenis van het woord was Marie Pezé – die hij ‘mama Pezé’ noemde en die hem opvoedde. Aan haar had hij de weinige liefdevolle warmte te danken waarmee zijn kindertijd werd omringd. Voor haar voelde hij een kinderlijke genegenheid, waaraan hij zijn hele leven met verrukking heeft teruggedacht. Wanneer men hem toen hij nog een kind was sprak over zijn ‘echte moeder’, dan voelde hij zich bang en onrustig.

‘Mijn moeder heeft mij daar drie dagen na mijn geboorte neergezet,’ heeft hij meermalen geschreven op een nonchalante toon, die men echter niet moet onderschatten. De waarheid was dat hij bij een voedster geplaatst werd – voor een gebroken gezin was dat de enige oplossing – en dat Jeanne Forestier zodra zij weer op de been was, haar beroep van actrice weer opvatte en op goed geluk met haar engagementen en tournees door het land reisde.

De eerste keer dat zij haar zoon kwam opzoeken, woonde hij, amper drie jaar oud, bij zijn vader, die hem had toevertrouwd aan de zorgen van Marie Pezé. Op een goede avond kwam de moeder aan, onderhield zich een paar minuten met de oude dienstmeid, waarna de twee vrouwen, met het kind, op weg gingen naar de Comédie-Française om zich bij Firmin Léautaud te voegen, die dienst had in zijn souffleurshokje.

Men speelde *Kwelling van een vrouw*, van Émile de Girardin. Mlle Croizette speelde de hoofdrol en Léautaud zou nooit het moment vergeten waarop hij haar op een divan zag zitten, met naast zich een klein meisje, dat was gekleed in een mooi, wit jurkje. Deze eerste blik op het toneel betekende meer voor hem dan de eerste ontmoeting met zijn moeder.

Het tweede bezoek vond plaats toen hij vijf jaar was:

Mijn moeder, die op weg naar Berlijn door Parijs kwam, was met mijn grootmoeder gekomen om mij te zien. Ik was een beetje ziek en lag in bed met mijn gezicht naar de muur toe. Ik deed zo aardig mogelijk. Eerst kwam mijn grootmoeder naar mij toe. ‘Kom, zeg mevrouw eens goedendag,’ zei Marie tegen mij. Nadat ik het haar een paar maal had laten herhalen, besloot ik mij te laten zien en zo goed mogelijk gedag te zeggen, om mij daarna weer onmiddellijk om te draaien. ‘Hé zeg, en haar dan, zeg je niets tegen haar!’ zei Marie weer, die mijn moeder toonde, die op haar beurt naderbij kwam. ‘Maar zijn er dan nog meer!’ riep ik toen uit.

Was het bij deze gelegenheid dat Jeanne Forestier de opmerking maakte die beroemd is geworden toen haar zoon haar als motto in *Le petit ami* had opgenomen: ‘Mijn hemel! Wat is dat een onaangenaam kind!’ Paul Léautaud zelf wist het niet meer. Hoe het ook zij, enige minuten later ging zij weer weg, zonder gewetensbezwaren, zonder wroeging, ‘om ergens toneel te gaan spelen of de liefde te bedrijven’.

Twee of drie keer kwam ze nog eens terug, altijd gehaast. De avond tevoren zei Marie Pezé tegen het kind: ‘Je echte moeder komt.’ Hij was daar nooit erg verrukt over. Het betekende een inbreuk op zijn gewoontes. Op de betreffende dag kleepte Marie Pezé hem meteen ’s ochtends al zorgvuldig aan en stak hem in zijn zondagse kleren, die zij met zorg versteld en gestreken had. En dan begon het wachten. Paul moest zich van Marie kalm houden en mocht zich niet vuilmaken of zijn haren door de war maken. Na kortere of langere tijd verscheen dan zijn moeder, luid kwebbelend en met veel geritsel van kleren, die door het kind plechtig werd begroet met een ‘Dag, mevrouw’. Zij bracht een speelgoedje mee, of een versnapering, die door Marie zorgvuldig werden opgeborgen. In een huurrijtuig reden moeder en zoon dan door Parijs, legden bezoekjes af, wandelden wat, gingen naar de dierentuin of het Châtelet, dineerden in een restaurant, om de dag te beëindigen in de gangen van de Folies-Bergère, waar de jonge vrouw haar vrienden en vriendinnen ontmoette. Dan volgde nog een kleine maaltijd in een of ander eetcafé, en bracht Jeanne Forestier het kind weer terug naar zijn vader, waar het met brandende ogen en een bedorven maag wegzakte in een loodzware slaap.

Op een dag ging het wat anders. De wispelturige moeder kwam lunchen bij haar vroegere minnaar in de rue des Martyrs. Het kind zat aan tafel tussen zijn vader en moeder, wat hem niet weinig verbaasde, want dat was iets ongekennds. Onmiddellijk na de koffie gingen de ouders met het kind aan de hand tussen hen in, zoals dat gebruikelijk was bij de beste families, naar de kermis van Saint-Cloud. De moeder, die genereuzer was dan de vader, liet hem op de houten paarden klimmen, zette hem op de schommel en overlaadde hem met snoepgoed, tot misselijk makens toe. Het kind ging er naar hartelust op in. Opeens draaide hij zich om en merkte dat hij alleen was. De twee geliefden, die meer met zichzelf bezig waren dan met de vrucht van hun liefde, waren afgedwaald naar een lommerrijk plekje verderop. Het kind wachtte angstig en wanhopig af en durfde niemand aan te spreken, omdat hij dacht dat hij voorgoed in de steek gelaten was. Pas tegen het vallen van de avond, toen het grote park zich in een geheimzinnig donker hulde, keerde het paar weer terug, lacherig en onbekommerd, en trok zich niets aan van de angsten van de zoon. Deze dag, die zo vreugdevol begonnen was, liet bij de kleine Paul een even pijnlijke als onuitwisbare herinnering na.

Het was in 1881 – hij was toen nog geen tien – dat Paul de beslissende ontmoeting met zijn moeder had die hem zijn leven lang zou tekenen. Die dag kwam zij hem niet opzoeken bij zijn vader, maar ging hij haar ophalen in het hotel in de Passage Laferrière, waar zij de nacht had doorgebracht:

Ik weet niet meer naar welke naam ik vroeg toen ik aankwam, om me haar kamer te laten wijzen; of liever gezegd, ik aarzel tussen twee namen die ik van haar kende, zonder precies

te weten welke het was in die tijd. Hoe het ook zij, men wees mij haar kamer, op de eerste etage, voor zover ik mij kan herinneren, en nadat ik had geklopt en zij mij opengedaan had, of de sleutel had omgedraaid omdat de kamer was afgesloten –, dat weet ik ook niet meer –, kwam ik de kamer binnen waar zich de vrouw bevond die zo nauw met mij verbonden was. Ik vond haar nog in bed, het bovenlichaam enigszins opgericht, het haar wat loshangend, de armen bloot boven de dekens en de hals ook bloot, doordat het hemd afgegleden was... Zij zei mij dicht bij haar te komen zodat zij mij kon kussen, en ik kwam bij haar bed, gelukkig en een beetje beschaamd. Zij nam mijn hoofd in haar handen en drukte het tegen haar borst, en een tijdlang kuste ze mij als een kind. Ik voelde de zachtheid van haar borsten, die trilden op de maat van haar kussen tegen mijn wangen. Al haar elegante en modieuze ondergoed, dat mij verrukte zonder dat ik er iets van zei, lag achteloos verspreid over de stoelen, en er steeg een parfum uit op die mij langzaam maar zeker bedwelmde, net als bij mijn vriendinnen. Dat alles ademde een lichtzinnigheid, een koketterie, een liefde zonder belang. Na een tijdje stond zij op, maakte een stoel vrij zodat ik kon zitten, maakte haar toilet en kleepte zich daarna aan, waarbij zij snel heen en weer voor mij langs ging, zonder dat ik haar ook maar even uit het oog verloor. Ach, wat was zij een mooie moeder, verzeker ik u, lenig, levendig en bekoorlijk! Het was de eerste maal dat ik een vrouw op zo intieme wijze gadesloeg, en het is best mogelijk dat ik niet het volledige genot van dit moment heb ondergaan. Toch herinner ik mij dat ik met spijt in het hart deze kamer verliet, waar ik mijn moeder in bed had meegemaakt, waar zij mij tegen zich aan had gehouden, zo dicht tegen haar aan... Welk een lichtzinnige soepelheid vertoonde zij bij het opstaan! Ik zou er graag iets voor overhebben om dat moment nog eens mee te maken!

Van toen af was de teerling geworpen. In deze kamer, waar misschien de uitwasemingen van de liefde nog rondhingen, werd het kind man, en een verliefde man. Léautaud, die zijn leven altijd meer droomde dan dat hij het leefde, bleef betoverd door de te korte aanschouwing van deze halfnaakte, geurende en verlaten vrouw. Elke andere vrouw had in hem het seksuele instinct kunnen wakker roepen. Maar het toeval wilde dat het zijn moeder was.

Even onbewust als Henriette Gagnon toen zij over het bed van de kleine Henri Beyle¹ heen stapte, had ook Jeanne Forestier niets in de gaten. Zij vertrok naar verre oorden, trouwde en zag haar zoon pas twintig jaar later, heel toevallig, terug.

Deze nieuwe en laatste ontmoeting vond plaats in Calais. Fanny Forestier, bijgenaamd Foresty, was vast verbonden aan het toneel van die stad. In oktober 1901 werd zij ziek. Haar moeder, die bij haar woonde, oordeelde haar toestand ernstig en meende haar jongste dochter, Jeanne, te moeten waarschuwen en tevens haar onbekende kleinzoon².

Zij wist dat Fanny zich altijd veel had bemoeid met Paul, die zij, de grootmoeder, niet wilde kennen, enkel en alleen omdat hij de zoon was van die Firmin Léautaud, die beurtelings haar beide dochters had verleid, bij beiden een kind had verwekt en hen allebei had bedrogen. Zij had de dochter van Fanny opgevoed, maar zij wilde niets weten van de zoon van Jeanne. Zij stelde hem niettemin op de hoogte van de ziekte van zijn tante, vanwege de verbondenheid die deze voelde met het moederloze kind. Zij had toezicht uitgeoefend op zijn studie en op zijn gezondheid. Toen hij door zijn vader uit huis was gezet, had zij gezorgd voor een kleine toelage van 30 frank per maand (tegenwoordig 6000 frank) en als hij er slecht uitzag nam zij hem mee voor de lunch naar restaurants met een dagmenu van 0,95 fr., en gaf aan de zeer erkentelijke ober twee stuivers fooi. Tegen Fanny sprak Paul soms over zijn moeder. Haar, en haar alleen, ondervroeg hij over de 'eeuwige afwezigheid'. Van haar vernam hij van haar huwelijk en haar dubbele moederschap. Op een keer, toen hij wilde weten of zijn moeder nooit bezorgd om hem was geweest, stelde hij haar een precieze vraag. 'Nee,' had Fanny

---

¹ Stendhal, *Vie de Henri Brulard* (vert.).

² Niet helemaal onbekend, want zij had hem al eens gezien, toen zij met Jeanne op bezoek was in Parijs (vert.).

zonder te aarzelen geantwoord, en toen Paul bleef zwijgen, had zij eraan toegevoegd: 'En dat is maar beter ook!'

Had zij zo gehandeld jegens haar neef enkel uit een moederlijk instinct? Omdat Paul de zoon was van een man die zij werkelijk had liefgehad? Of als een herinnering aan haar eigen dochter, die op twaalfjarige leeftijd was gestorven?

Jeanne Forestier beantwoordde aan de oproep van haar moeder, Paul aan die van zijn grootmoeder. Als deze geschiedenis niet zo droevig was, zou zij de basis hebben kunnen zijn van een voortreffelijke klucht. De grootmoeder kende haar kleinzoon niet beter dan dat hij haar kende. De moeder kende haar zoon niet, en de zoon zijn moeder niet. De twee zusters waren tegelijkertijd schoonzusters, en Paul was tegelijkertijd de neef en de stiefzoon van Fanny. Meer nog: Paul zei 'mevrouw' tegen zijn moeder en zijn grootmoeder, en tegen Fanny 'tante'. Dat alles had tot gemakkelijke persoonsverwisselingen kunnen leiden, als dit spel met onbekenden niet het hart van een man had gebroken. De aantekeningen die Léautaud dag en nacht bijhield, vormen er het bewijs van, en ook enkele bladzijden uit *Le petit ami* informeren ons hierover:

Ik was daarheen [Calais] ontboden om de laatste dagen mee te maken van een doodzieke, ongetrouwde tante. Op de dag van mijn vertrek kwam ik ineens op het idee dat ik daarginds weleens die verrukkelijke vrouw zou kunnen ontmoeten die ik al zo lang niet meer gezien had; naar alle waarschijnlijkheid zou zij zich evenals ik aan het ziekbed van de stervende bevinden. Dit idee maakte me gelukkig, maar tegelijkertijd onzeker... Want hoe zou ze er na al die jaren uitzien? Ik was bang dat ze een al wat afgeleefde, serieuze huismoeder was geworden. Ik dacht er even over om maar niet te gaan.

Ik was nog maar net binnen of mijn grootmoeder, die ik toen voor het eerst zag, begon al meteen over mijn moeder te praten. Ik wist al dat ze getrouwd was, maar ik hoorde toen dat ze ook twee kinderen had, dat ze nooit over mij sprak en dat zij dat zelfs nooit gedaan had... Ik voelde me al bij voorbaat zo onbehaaglijk dat ik me afvroeg of ik niet beter kon vertrekken. Wat zou ze zeggen als ze me geheel onvoorbereid ineens zou zien? 'Och wat,' zei mijn grootmoeder, 'ik weet zeker dat ze je niet eens herkent. Het is al zo lang geleden dat jullie elkaar voor het laatst hebben ontmoet! Op z'n minst twintig jaar, is 't niet? Je zult zien hoe jong ze er nog steeds uitziet. Het is haar zeker niet aan te zien dat ze al zo'n grote zoon heeft. Dat komt echt allemaal wel goed, neem dat maar van mij aan.' En inderdaad waren het drie heerlijke dagen die ik met mijn moeder heb doorgebracht.

Op donderdag 24 oktober kwam ze tegen half twee aan... Ik had net een bezoeker uitgelaten en ik had de deur weer dichtgedaan, toen ik ineens voetstappen op de trap hoorde en twee mensen die met elkaar aan het praten waren. Ik deed de deur weer open en keek over de leuning naar beneden. Er kwam een vrouw naar boven die helemaal in het zwart was; ze had een koffertje in de hand en ze antwoordde met enkele woorden op de vragen van de vrouw die ik zojuist had uitgelaten. Een bleek, spits gezicht onder een donkere hardos, die warme, zangerige stem, die snelle, lenige tred... Ik had haar meteen herkend. Ik ging weer naar binnen, liet de deur openstaan, waarschuwde mijn grootmoeder en trok me terug in mijn kamer. Ik herinner me nog hoe bleek ik zag toen ik in de spiegel keek, die tegenover het bed stond.

Ze kwam binnen, omhelsde haar moeder, ging even naar haar zuster kijken en kwam vervolgens weer terug naar de kamer van mijn grootmoeder om haar jas uit te trekken; ze ging zitten. Vanuit mijn kamer kon ik hun stemmen duidelijk horen; die van mijn grootmoeder was slepend en vermoeid, die van mijn moeder levendig en ongeduldig, en ik hoorde woorden als: mijn man, mijn kinderen, mijn huis, mijn dienstmeid. Toen wilde mijn moeder iets eten. Vanwege het ruimtegebrek werden de maaltijden in de keuken gebruikt. De enige verbinding tussen de kamer van mijn grootmoeder en de keuken was het vertrek

waarin ik me bevond. Mijn grootmoeder kwam als eerste binnen; ze ging mijn moeder voor omdat die nog nooit eerder in dit huis geweest was. Ik zat op mijn bed, maar stond meteen op. Mijn moeder was er niet op voorbereid iemand in deze kamer aan te treffen; ze bleef dan ook even verrast staan, keek me aan en zei: 'Dag meneer!' Ze zei het met een zachte stem en ze knikte even met haar hoofd. Ik antwoordde, eveneens met zachte stem, alsof ik het tegen een willekeurige vrouw had: 'Dag mevrouw!' Dat duurde amper een seconde en nauwelijks had ze de kamer verlaten of ik ging weer op bed zitten.

Bestandsnaam: 20269
Map: C:\Mijn documenten\Prive-Domein\20pagina's\gedaan
Sjabloon: D:\Documents and Settings\Gebruiker\Application
Data\Microsoft\Sjablonen\Normal.dot
Titel: PAUL LÉAUTAUD
Onderwerp:
Auteur: Preferred Customer
Trefwoorden:
Opmerkingen:
Aanmaakdatum: 1-8-2009 22:27:00
Wijzigingsnummer: 2
Laatst opgeslagen op: 1-8-2009 22:27:00
Laatst opgeslagen door: Gebruiker
Totale bewerkingstijd: 1 minuut
Laatst afgedrukt op: 1-8-2009 22:27:00
Vanaf laatste volledige afdruk
Aantal pagina's: 9
Aantal woorden: 3.733 (ong.)
Aantal tekens: 20.532 (ong.)